

УДК 342.951(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2025.2.8>

М. С. Пеньков¹

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
кафедри публічного управління та землеустрою
Класичного приватного університету

ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Статтю присвячено проблемі вдосконалення державної політики у сфері фінансової безпеки України в умовах сучасних викликів. Розкрито сутність державної політики у сфері фінансової безпеки країни, висвітлено систему заходів зміцнення фінансової безпеки України, охарактеризовано механізми та шляхи вдосконалення державної політики у сфері фінансової безпеки в сучасних умовах. Окреслено перешкоди на шляху ефективного вдосконалення державної політики у сфері фінансової безпеки, акцентовано на необхідності комплексного підходу, що включає різноманітні механізми та інструменти подолання інституційної розрізненості та недостатньої координації, корупції та політичного впливу, недостатнього рівня технологічного забезпечення, низького рівня фінансової грамотності населення.

Проаналізовано ключові загрози та визначено основні напрями підвищення ефективності державного управління у фінансовій сфері. Зазначено, що транскордонні потоки капіталу, розвиток цифрових технологій, поява нових фінансових інструментів вимагають постійного переосмислення, аналізу та вдосконалення існуючої державної політики. Обґрунтовано необхідність розробки та впровадження дієвих механізмів протидії фінансовим злочинам і кіберзагрозам. Підкреслено необхідність формування стратегічних рішень у сфері державної фінансової безпеки, що сприятимуть економічному розвитку країни. Забезпечення належного рівня фінансової безпеки є критично важливим для підтримання макроекономічної стабільності, залучення інвестицій та сталого економічного розвитку України в довгостроковій перспективі. Наголошується на тому, що для успішної інтеграції України до європейського та світового фінансового простору необхідно гармонізувати національну політику у сфері фінансової безпеки з міжнародними стандартами та практиками, що вимагає постійного вдосконалення відповідних механізмів та інструментів.

Ключові слова: глобалізація, держава, державна політика, інтеграція, механізм управління, фінансова безпека, управлінський інструмент.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації, гібридних загроз та внутрішніх економічних викликів, питання вдосконалення державної політики у сфері фінансової безпеки набуває особливої актуальності для України, оскільки ефективна система фінансової безпеки як наріжного каменю її стабільного розвитку й суверенітету держави та добробуту громадян здатна не лише протистояти кризам та зовнішнім впливам, але й створювати сприятливе середовище для економічного зростання та інвестиційної привабливості країни.

Глобалізаційні процеси, з безмежними можливостями й одночасно зростаючими ризиками зумовлюють необхідність ефективної

державної політики у сфері фінансової безпеки, адже в сучасних умовах економічні кордони стають дедалі більше розмитими, а фінансові потоки – швидкими та непередбачуваними, відтак питання захисту національних фінансових інтересів держави набуває особливої гостроти. Транскордонні потоки капіталу, розвиток цифрових технологій та поява нових фінансових інструментів вимагають постійного переосмислення, аналізу та вдосконалення існуючої державної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням фінансової безпеки присвячені наукові праці багатьох учених, зокрема таких, як: О. Барановський (філософія безпеки [1]); О. Гапонюк (шляхи забезпечення фінансової безпеки [3]); М. Єрмошенко (національні інтереси,

¹ Пеньков Максим Сергійович

реальні загрози, стратегія забезпечення в контексті фінансової безпеки держави [4]); О. Кириченко (вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи [5]); С. Кульпінський (роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами [6]); Т. Луцик-Дубова (основні пріоритети зміцнення фінансової безпеки України [7]); І. Ревак (механізм забезпечення фінансової безпеки України: теоретичний аспект [9]); О. Савицька О. (оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України [10]); А. Сухоруков (проблеми фінансової безпеки України [11]) та ін. Проте, незважаючи на велику кількість публікацій з проблеми фінансової безпеки, питання вдосконалення державної політики у сфері фінансової безпеки України, на наш погляд, потребує додаткової уваги, що підкреслює актуальність порушеної проблеми.

Мета статті – розкрити сутність державної політики у сфері фінансової безпеки країни, висвітлити систему заходів зміцнення фінансової безпеки України, охарактеризувати механізми та шляхи вдосконалення державної політики у сфері фінансової безпеки в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Фінансова стабільність є фундаментом для всіх інших аспектів національної безпеки, включаючи економічну, соціальну, політичну та оборонну сфери, адже без надійної фінансової системи держава не може ефективно функціонувати, забезпечувати свої потреби та захищати національні інтереси.

Фінансову безпеку визначають з різних аспектів і з позиції різноманітних підходів, тому в науковій площині це поняття має багато дефініцій, зокрема таких, як:

– ступінь захищеності фінансових інтересів країни; збалансований стан її фінансової системи, що характеризується якістю й узгодженістю фінансових інструментів, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, спроможністю країни своєчасно й у достатньому обсязі генерувати та ефективно використовувати фінансові ресурси для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку та національної безпеки (Велика українська енциклопедія, В. Локтев та ін. [2]);

– важлива складова частина економічної безпеки індивіда, підприємництва, галузі господарського комплексу, сектору національної економіки, економічної системи, регіону, держави, суспільства (а отже, і національної безпеки),

міждержавних економічних утворень і світового господарства загалом, що базується на незалежності, ефективності та конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери, яка відображається через систему критеріїв і показників її стану, що характеризують збалансованість фінансів, достатню ліквідність активів і наявність необхідних грошових, страхових і золотовалютних резервів; ступінь захищеності життєво важливих фінансових інтересів економічних агентів на усіх рівнях фінансових відносин; рівень забезпеченості громадянина, домашнього господарства, верств населення, підприємства, організації, установи, регіону, галузі, сектору економіки, економічної системи, ринку, держави, суспільства, міждержавних утворень, світового співтовариства фінансовими ресурсами, достатніми за обсягом і раціональними за структурою, для задоволення їхніх потреб і виконання їхніх зобов'язань; стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, бюджетної, податкової, розрахункової, інвестиційної, митно-тарифної, банківської, страхової та фондової систем, а також системи ціноутворення, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю відвернути зовнішню фінансову експансію, дефолт, забезпечити фінансову стійкість (стабільність), ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання; стан фінансових потоків в економіці, що характеризується збалансованістю і наявністю апробованих механізмів регулювання і саморегулювання; якість фінансових інструментів, послуг і технологій, що запобігає негативному впливу можливих прорахунків і прямих зловживань на фінансовий стан наявних та потенційних клієнтів фінансових установ і компаній, а також гарантує (у разі потреби) повернення вкладених коштів; цілеспрямований комплекс заходів фінансової, монетарної, валютної, антиінфляційної, податкової, митної, бюджетної, інвестиційної, боргової і цінової політик для забезпечення стабільності фінансово-кредитної сфери та її цілісності, потреби суспільства у фінансових ресурсах для стійкого розширеного відтворення; уможливлення надмірної залежності національної економіки від іноземного спекулятивного капіталу й використання фінансово-кредитної сфери для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; нейтралізації (мінімізації негативних наслідків) прояву фінансових криз, деструкції фінансових потоків; усебічного розвитку фінансових відносин

та процесів; створення сприятливого ділового й інвестиційного клімату; суворого контролю за формуванням і розподілом фінансових ресурсів (О. Барановський [1, с. 258–259]);

- комплекс дій для досягнення, а саме здійснення цілеспрямованого комплексу заходів щодо фіскальної та монетарної політик з метою досягнення стабільності фінансової системи та створення сприятливого інвестиційного клімату (С. Кульпінський [6]);

- стан фінансово-кредитної сфери держави, який характеризується збалансованістю й якістю системної сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників (загроз), здатністю цієї сфери забезпечувати захист національних фінансових інтересів, достатні обсяги фінансових ресурсів для усіх суб'єктів господарювання і населення, а в цілому – ефективне функціонування національної економічної системи і соціальний розвиток (М. Єрмошенко [4, с. 33–34]);

- важлива складова економічної безпеки, яка має прояв на усіх рівнях фінансових відносин (мікро-, мезо-, макро-, мегаекономічний рівні), й спрямована на захист життєво важливих фінансово-економічних інтересів особистості, домогосподарства, підприємства, організації, установи, галузі господарського комплексу, підсистем національної економіки, регіону, держави, економічної системи на рівні світового господарства через дослідження джерел зародження можливих небезпек і потенційних загроз, та вжиття необхідних цільових заходів щодо нейтралізації дестабілізуючих чинників й мінімізації / елімінації ендегенних й екзогенних загроз з метою досягнення фінансової незалежності, стабільності, забезпечення збалансованого розвитку фіскальної сфери, банківського та небанківського фінансового секторів, ефективного здійснення митної справи, реалізації обґрунтованих грошово-кредитної, антиінфляційної та валютної політики, здійснення виваженої боргової політики, поліпшення інвестиційного клімату, зміцнення фінансового потенціалу реального сектору економіки, суб'єктів господарювання, домашніх господарств (В. Мартинюк, Я. Зволяк, О. Баранецька [8]);

- захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави раціонально використовувати фінансові ресурси (А. Сухоруков [11]) та ін.

Загалом, фінансова безпека – це захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин; забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки держави фінансовими ресурсами, здатність фінансової системи забезпечити ефективне функціонування економіки та її зростання.

Фінансова безпека є важливою структурною складовою економічної безпеки, адже її сутність полягає в здатності забезпечувати стійкість економічного розвитку держави, стійкість грошово-кредитної, бюджетної та валютної національної системи та основних їхніх фінансових параметрів; формувати резерви для пом'якшення впливу світових криз і дій негативних світових чинників на національну економіку; створювати сприятливі умови для збалансованого кругообігу капіталів; ефективно управляти зовнішнім боргом та іноземними інвестиціям; запобігати злочинам у фінансовій сфері, в тому числі легалізації відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом (О. Кириченко [5]).

Як зазначає О. Савицька [10], стратегія фінансової безпеки має бути зорієнтованою на розробку і послідовне здійснення заходів щодо закріплення і розвитку позитивних процесів і подолання негативних тенденцій у сфері фінансових відносин. При цьому мають бути визначені найближчі цілі цієї стратегії та механізм їхньої реалізації.

Дослідники, розглядаючи механізм забезпечення фінансової безпеки, виокремлюють такі його складники: об'єктивний і всебічний моніторинг економіки та фінансової сфери з метою виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз інтересам об'єктів фінансової безпеки; розрахунок порогових, граничнодопустимих значень фінансових та соціально-економічних показників, перевищення яких може провокувати фінансову нестабільність та фінансову кризу; діяльність держави щодо виявлення і попередження внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці (І. Ревак [9]).

Сучасні умови характеризуються високою динамікою загроз, геополітичною нестабільністю, активізацією гібридних війн та внутрішніми соціально-економічними викликами. Ці чинники створюють значні перешкоди на шляху ефективного вдосконалення державної політики у сфері фінансової безпеки, саме тому для подолання їх необхідний комплексний підхід, що включає різноманітні механізми та інструменти:

– подолання інституційної розрізненості та недостатньої координації (законодавче закріплення чіткого розподілу повноважень та відповідальності між усіма суб'єктами системи фінансової безпеки; розробка та затвердження детальних регламентів, що визначають порядок обміну інформацією, проведення спільних розслідувань та операцій, створення постійно діючих міжвідомчих робочих груп для вирішення конкретних проблемних питань; створення інтегрованої системи оцінки ефективності діяльності суб'єктів фінансової безпеки);

– подолання корупції та політичного впливу (забезпечення прозорості та підзвітності у діяльності органів державної влади, відповідальних за фінансову безпеку; посилення незалежності контролюючих та правоохоронних органів; посилення відповідальності за корупційні правопорушення у фінансовій сфері, створення спеціалізованих антикорупційних органів та судів, а також активне залучення інститутів громадянського суспільства до контролю за діяльністю влади);

– подолання недостатнього рівня технологічного забезпечення (розробка та реалізація державної програми цифрової трансформації у сфері фінансової безпеки, що передбачає впровадження передових технологій для аналізу даних, виявлення ризиків та автоматизації процесів; створення та розвиток національної системи кібербезпеки у фінансовому секторі; заохочення використання інноваційних фінансових технологій (FinTech) з одночасним забезпеченням їхньої безпеки);

– подолання низького рівня фінансової грамотності населення (реалізація національної стратегії підвищення фінансової грамотності населення; забезпечення доступу громадян до кваліфікованих консультацій щодо управління особистими фінансами, розпізнавання шахрайських схем та захисту своїх прав; активне залучення громадських організацій та волонтерів до реалізації програм з фінансової грамотності);

– подолання низького рівня фінансової грамотності населення (поглиблення міжнародного співробітництва у сфері фінансової безпеки; впровадження ефективних механізмів декларування та контролю за переміщенням коштів через кордон, посилення співпраці між митницями та фінансовими органами; розробка та реалізація заходів щодо протидії фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення).

Успіхи у боротьбі з корупцією та зміцнення стійкості до зовнішніх впливів закладуть міцний фундамент для подальшого вдосконалення державної політики у сфері фінансової безпеки за всіма іншими важливими напрямками.

Застосування цих механізмів та інструментів вимагає системного підходу, політичної волі та постійного моніторингу ефективності впроваджених заходів, але за таких умов Україна зможе подолати негативні чинники та створити ефективну та стійку систему фінансової безпеки, що відповідатиме сучасним викликам.

Як зазначає О. Гапонюк, «через швидку зміну ринкової кон'юнктури на світових фінансових ринках та взаємопов'язану систему економічних відносин у структурі світового господарства стан вітчизняного фінансового сектора дедалі складніше контролювати з огляду на нестабільність внутрішнього і зовнішнього середовища. За такої ситуації постає потреба в провадженні заходів щодо забезпечення фінансової безпеки держави» [3, с. 82].

Світ третього тисячоліття характеризується посиленням взаємозалежності економік та фінансових систем, а глобалізація відкриває нові можливості, водночас створюючи нові транскордонні загрози для фінансової безпеки держави, зокрема такі, як відмивання коштів, фінансування тероризму, кіберзлочинність у фінансовій сфері, нестабільність міжнародних ринків.

Як зауважує науковець, для досягнення найвищого рівня фінансової безпеки державі необхідно виробити механізм забезпечення фінансової безпеки, а також впровадити ефективну інфраструктуру, яка забезпечить фінансову безпеку [3, с. 86].

Окрім того, Україна перебуває в умовах складної геополітичної ситуації та військової агресії, що створює додатковий тиск на фінансову систему, підвищує ризики нелегальних фінансових потоків, потребує посилення контролю за фінансовими ресурсами та забезпечення стійкості фінансової системи в умовах воєнних дій та післявоєнного відновлення. А для успішної інтеграції України до європейського та світового фінансового простору необхідно гармонізувати національну політику у сфері фінансової безпеки з міжнародними стандартами та практиками, що вимагає постійного вдосконалення відповідних механізмів та інструментів.

Наявні механізми державної політики у сфері фінансової безпеки можуть бути недостатньо

ефективними для протидії сучасним викликам. Так, слід зауважити, що існують потенційні слабкі місця в законодавстві, інституційній спроможності, координації між різними органами влади, що потребують виявлення та усунення.

Забезпечення фінансової безпеки держави базується на механізмі забезпечення фінансової безпеки держави, який є системою організаційних та інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці держави [12].

На думку Т. Луцик-Дубової [7], система заходів зміцнення фінансової безпеки України може бути представлена таким чином:

- реформуванням бюджетної системи, тобто проведенням бюджетних реформ на базі наукового обґрунтування та координації дій (розробки узгоджених концепцій), стратегії та тактики бюджетування), підвищенням якості прогнозів макроекономічних показників, що використовуються в бюджетному плануванні;
- комплексним підходом до реформування бюджетного процесу на державному, місцевому рівнях та рівні міжбюджетних відносин;
- підвищенням результативності бюджетних витрат за рахунок застосування програмно-цільових засад діяльності;
- орієнтацією бюджетної системи на досягнення конкретних результатів (за відповідними програмами розвитку);
- зменшенням зовнішнього боргу України, шляхом прямого зменшення чистих зовнішніх залучень уряду та погашення довгострокових залучень реального сектору економіки;
- вдосконаленням системи бюджетної статистики та діагностики у системному аналізі з індикаторами грошово-кредитної, боргової та валютної безпеки;
- розробкою поетапної стратегії скорочення бюджетного дефіциту за рахунок нарощення власного доходного потенціалу;
- підвищенням рівня управління державним боргом шляхом реалізації сучасної стратегії залучення позичкового капіталу, інвентаризації та класифікації всіх боргів, трансформації структури боргу;
- недопущенням практики прийняття виключних рішень, не підпорядкованих єдиній борговій політиці, ліквідація прихованого дефіциту.

Висновки. Отже, ефективна державна політика у сфері фінансової безпеки є ключовим

чинником для забезпечення макроекономічної стабільності, залучення інвестицій, підтримки довіри до фінансової системи та, як наслідок, сталого економічного розвитку країни. Стрімка глобалізація фінансових ринків та зростання транскордонних фінансових потоків створюють нові, складні виклики для національної фінансової безпеки, включаючи ризики відмивання коштів, фінансування тероризму та кіберзлочинності. До того ж геополітична нестабільність і збройна агресія російської федерації значно підвищують вразливість національної фінансової системи та вимагають посилення контролю за фінансовими ресурсами. Стратегічний курс України на європейську інтеграцію зумовлює необхідність гармонізації національного законодавства та практики у сфері фінансової безпеки з міжнародними стандартами, а наявні механізми державної політики можуть бути недостатньо адаптованими до сучасних реалій та потребують удосконалення для ефективної протидії новим загрозам. Забезпечення належного рівня фінансової безпеки є критично важливим для підтримання макроекономічної стабільності, залучення інвестицій та сталого економічного розвитку України в довгостроковій перспективі. Забезпечення кібербезпеки фінансової інфраструктури стає невід'ємною частиною державної політики у сфері фінансової безпеки.

Сучасні умови, позначені глобалізацією, геополітичною нестабільністю, євроінтеграційними прагненнями та розвитком цифрових технологій, вимагають постійного аналізу, оцінки та вдосконалення державної політики у сфері фінансової безпеки України для забезпечення стабільного та безпечного розвитку держави. Вдосконалення державної політики у сфері фінансової безпеки сприятиме зміцненню національної економіки, підвищенню її стійкості до кризових явищ та сталому розвитку України в довгостроковій перспективі.

Список використаної літератури:

1. Барановський О. І. Філософія безпеки : монографія: у 2 т. Київ : УБС НБУ, 2014. Т. 1. 831 с.
2. Велика українська енциклопедія. Т. 1 : «А – Акц» / гол. редкол.: В. М. Локтев (гол.), П. І. Андон, А. М. Киридон, О. М. Березовський та ін. Київ : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2016. 592 с.
3. Гапонюк О. Фінансова безпека держави та шляхи її забезпечення. *Вісник Приазовського*

- Державного Технічного Університету. 2014. № 27. С. 81–87.*
4. Ермошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. 309 с.
 5. Кириченко О. А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 10. С. 22–26.
 6. Кульпінський С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами. *Фінансова консультація*. 2000. № 5. С. 34–38.
 7. Луцик-Дубова Т. О. Основні пріоритети зміцнення фінансової безпеки України. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. 2012. Вип. 22. Ч. II. С. 1–7.
 8. Мартинюк В., Зволяк Я., Баранецька О. Фінансова безпека : навч. посіб. Тернопіль : Вектор, 2016. 264 с.
 9. Ревак І. О. Механізм забезпечення фінансової безпеки України: теоретичний аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 2. С. 1–10.
 10. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України. *Економічний форум*. 2012. № 3. С. 403–411.
 11. Сухоруков А. І. Проблеми фінансової безпеки України : монографія. Київ : НІПМБ, 2004. 117 с.
 12. Фінанси: підручник/заред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. Київ : Знання, 2008. 611 с.

Penkov M. S. Improvement of state policy in the field of financial security of Ukraine in modern conditions

The article is devoted to the problem of improving state policy in the sphere of financial security of Ukraine in the conditions of modern challenges. The essence of state policy in the sphere of financial security of the country is revealed, the system of measures to strengthen financial security of Ukraine is highlighted, and the mechanisms and ways of improving state policy in the sphere of financial security in modern conditions are characterized. Obstacles to the effective improvement of state policy in the field of financial security are outlined, and the need for a comprehensive approach is emphasized, including various mechanisms and tools to overcome institutional fragmentation and lack of coordination, corruption and political influence, insufficient level of technological support and low level of financial literacy of the population.

Key threats are analyzed and the main directions for improving the efficiency of public administration in the financial sector are identified. It is noted that cross-border capital flows, the development of digital technologies, and the emergence of new financial instruments require constant rethinking, analysis, and improvement of existing public policy. The need to develop and implement effective mechanisms to combat financial crimes and cyber threats is substantiated. The need to form strategic decisions in the field of state financial security that will contribute to the economic development of the country is emphasized. Ensuring an adequate level of financial security is critically important for maintaining macroeconomic stability, attracting investment, and sustainable economic development of Ukraine in the long term. It is emphasized that for the successful integration of Ukraine into the European and global financial space, it is necessary to harmonize national financial security policy with international standards and practices, which requires constant improvement of relevant mechanisms and tools.

Key words: *globalization, state, state policy, integration, management mechanism, financial security, management tool.*